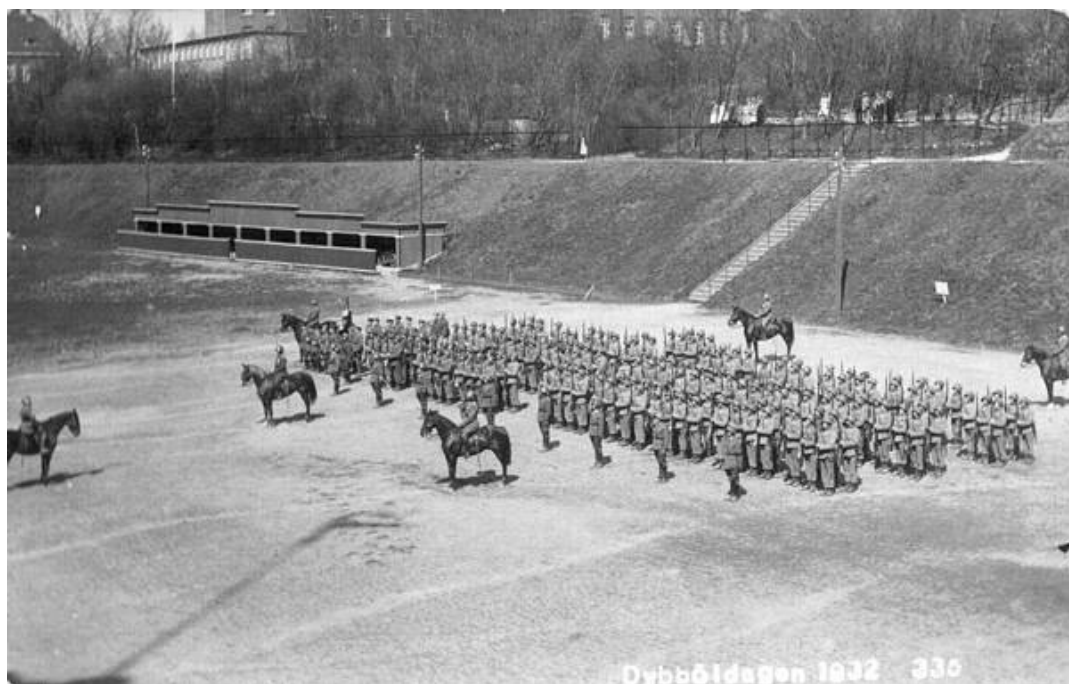

Om dansk fodfolk 1932-1941, Fodfolksbataljonen

Indledning

Fodfolket er Hærens hovedvåben.

Dets færdighed i at bruge sine våben, dets faste vilje til at holde ud under kampens anstrengelser og farer og til at bevare et ubrydeligt sammenhold og kammeratskab uden hensyn til de tab, som fjenden tilføjer det, er de grundpiller som troppførereren bygger sejren på... (Kilde 1.)

Dansk fodfolk, 1932. Fra samtidigt postkort.

Fodfolksbataljonen

Fodfolksbataljonen består - efter 1937-ordningen - af:

- Chef (oberstløjtnant) med stab (8) og stabskompagni (250) 4
- rekylgeværkompagnier (å 230) - Se Rekylgeværkompagniet
- Skytskompagni (291) - Se Skytskompagniet,
del 1 indledning,
del 2, maskingeværdelingen,
del 3, morterdelingen og
del 4, maskinkanondelingen.

Fodfolksbataljonen har en krigsmæssig styrke på 1.469 mand [1](#)).

Bataljonsfane, 18. april 1934 [2](#).

Stabskompagniet

Stabskompagniet består af:

- Forbindelsesdeling
- Luftværnsdeling
- Sanitetspersonel
- 2 ammunitionsdelinger
- Træn

Stabskompagniet er på 250 mand.

Forbindelsesdelingen

Forbindelsesdeling

- Delingsfører
- Næstkommanderende
- Reservehornblæser
- 3 telefonhold (1 holdfører og 4 mand)
- 2 signalhold (1 holdfører og 5 mand)
- 1 flagehold (2 mand)
- 1 observatørhold (2 mand)
- 1 reservehold (1 holdfører og 3 mand)
- 11 ordonnanser, heraf 4 cykel- og motorordonnanser)
- 1 oppasser

På delingens hestetrukne meddelelsesmaterielvogn medføres følgende signalmateriel:

- 6 felttelefoner (type B eller C)
- 9 kabeltornystre med tilbehør og udlæggestang
- 2 signalpistoler
- 50 signalpatroner med rød kugle

(kabeltromle type D)

- 4 sæt signalflag (å 1 rødt og 1 hvid signalflag)
- 4 elektriske signalstationer
- 1 kendingsflage med tilbehør
- 3 signalflager med tilbehør
- 2 flagetornystre med tilbehør
- 2 brevduetornystre med tilbehør
- 2 depechebøger
- 20 depecheholdere

- 100 signalpatroner med hvid kugle
- 40 signalpatroner med grøn kugle
- 40 signalpatroner med 4 røde kugler
- 40 signalpatroner med 4 hvide kugler
- 40 signalpatroner med 4 grønne kugler
- 40 signalpatroner med 2 røde og 2 hvide kugler
- 4 raketgafler
- 30 lysraketter (med 6 stjerner)
- 30 lysraketter (med 3 stjerner)

*Holdfører ved
stabskompagniets
forbindelsesdeling.*
Fra Kilde 2.

*Holdfører ved
stabskompagniets*

forbindelsesdeling.

Fra Kilde 2.

Da holdføreren, som funktionsudrustning bærer et meddelelsestornyster (ikke vist), hvori der ikke er plads til hans personlige fornødenheder, er han i stedet udrustet med brødpose, som bæres i en rem over højre skulder.

Holdføreren ved signal- og flagehold er desuden udrustet med enkelt-prismekikkert.

Alt mandskab i forbindelsesdelingen er udrustet med gevær M.1889.

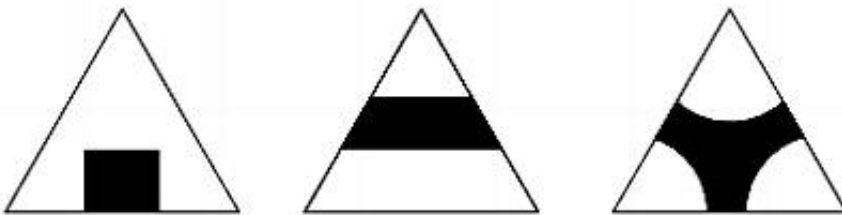
Forbindelsesdelingen består af 50 mand.

Signalmateriellet

Til optisk signalering benyttes blinksignalmidler, signalflag, signalpistoler, raketter samt flagemateriel mv.

Signalering med lyskugler (signalpatroner) bruges til forbindelse fra flyver til fodfolk eller artilleri, fra fodfolk til artilleri samt inden for fodfolk og rytteri. Raketter bruges især inden for fodfolket samt fra fodfolk til artilleri. Signalpatroner (lyskugler) kan anvendes om dagen på afstande indtil 2-3 km; om natten indtil 6 km. Raketter: om dagen indtil 2-3 km; om natten: indtil 10 km.

Kendingsflagerne er 3 m høje og udlægges på jorden - med toppen i fjendens retning - for at angive stabens plads for flyvere.

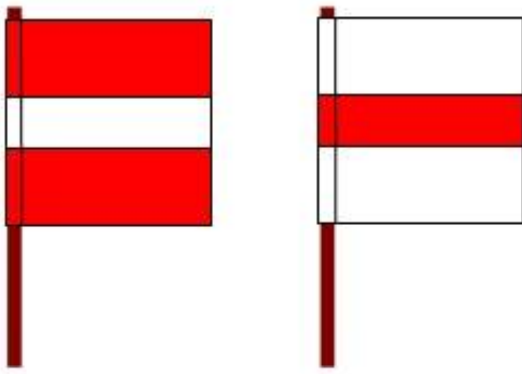

Kendingsflager for fodfolksbataljoner. Efter Kilde 3.

Kendingsflagerne er af hvidt lærred, med påtrykte sorte figurer.

Fra venstre: flagen for bataljonen med laveste nummer i regimentet, efterfulgt af næstlaveste og højeste nummer.

Signalflager anvendes til korte meddelelser til flyverne. (Jeg er p.t. ikke bekendt med systemet, men baseret på tilsvarende udenlandske systemer er der tale om lærredsstykker, som udlægges i forskellige kombinationer, der danner en given melding.

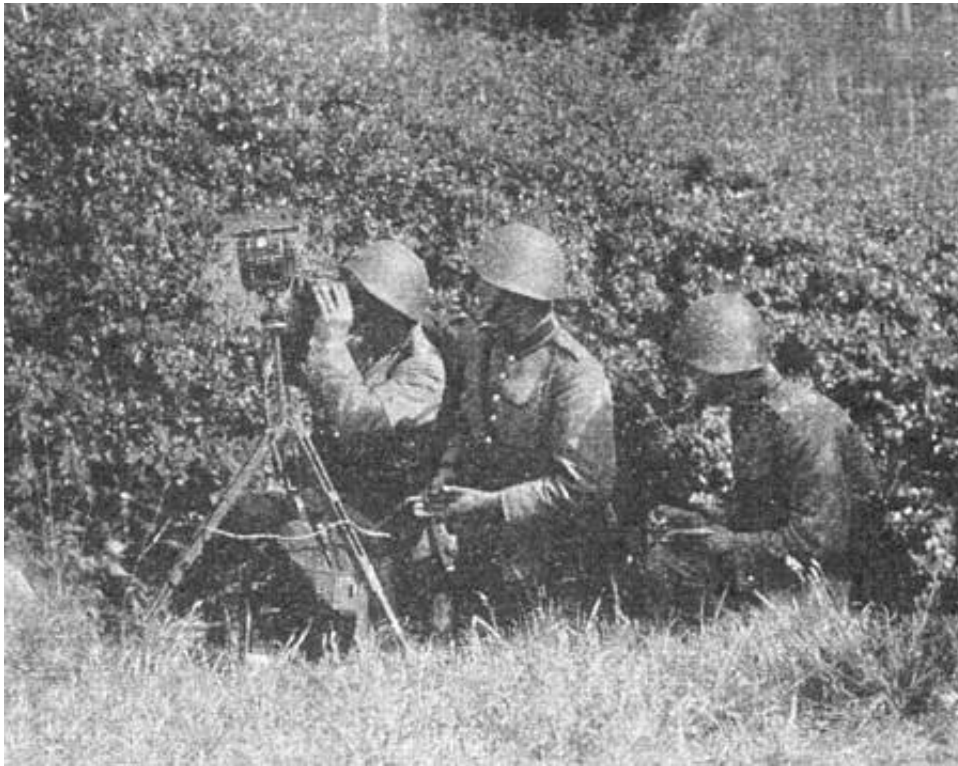

Et sæt signalflag.

Tegnet med udgangspunkt i Kilde 5 og 6.

Svingflagssignalering foretages med et enkelt signalflag af kvadratisk form, rødt med hvid tværstreg eller omvendt, efter baggrundens art. Signalflaget fattes med begge hænder.

Ved brug af såvel signalflag (dagslys) som elektriske signalstationer (dagslys og mørke) anvendes morsesystemet. Svingning til højre (for afsenderen)/kort blink angiver en prik og til venstre/langt blink en streg.

Elektrisk signalstation. Fra Kilde 7.

Udgangsstillingen er signalflaget holdt lodret.

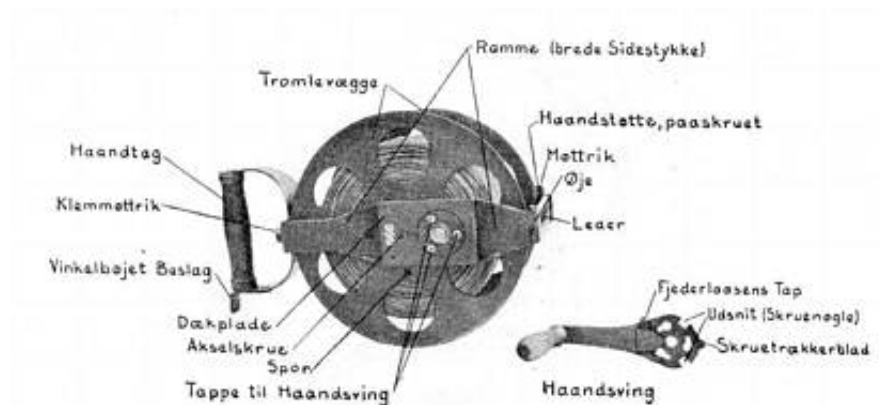
Under gode forhold og med veluddannede folk var sendehastigheden 8 bogstaver/minut for signalflag og 12 bogstaver/minut for blinkstation.

Periodens fonetiske alfabet mv. findes bl.a. i Kilde 3.

Rækkevidden for blinkstationer er:

	Dag	Nat
Uden kikkert	5 km	15 km
Med kikkert	10 km	25 km

Blinkstationernes akkumulatører oplades ved telegrafkompagniernes transportable ladestationer.

Kabeltromle D, med 750 m feltkabel [4](#).

Et billede af en felttelefon B findes bl.a. i Dansk luftværnsartilleri 1940.

Brevduetornyster, Fodfolket, ca. 1935 [3](#).

For yderligere oplysninger om brug af brevdue se f.eks. Om brevduetjenesten i Den danske Hær.

Luftværnsdelingen

Luftværnsdeling

- 1 delingsfører
- 1 næstkommanderende

(Der kan have indgået yderligere personel i delingen, men de p.t. rådige kilder giver ikke yderligere oplysninger.)

4 luftværnsgrupper, hver med:

- 1 gruppefører (med enkeltprismekikkert) og 4 mand:
- 1 luftværnsskytte (med vandpose, kolbestykke og luftmålsrigtemidler)
- 1 hjælper (med værktøjstaske)

- 2 forsynere (forsyner 1 med vandpose)
- 1 8 mm maskingevær M.1929, med tilbehør

Luftværnsdelingen har et anslået styrketal på 30 mand.

Maskingevær opstillet til skydning mod luftmål.

Fra Kilde 4.

Oplysninger om maskingeværet og dets anvendelse findes i *Skytskompagniet, Del 2*. Se yderligere *Rekylgeværkompagniet* for oplysninger om trefodsgeværets brug mod luftmål.

I luftværnsgruppen er mandskabet udrustet med gevær M.1889. Delingsføreren har pistol M.1910/21, inkl. 25 patroner.

Ved "klar til kamp" føres udrustningen således:

Maskingeværskytte:

Maskingevær

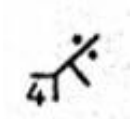
Hjælper:

Maskingeværtrefod

Forsyner 1 og 2:

1 vekselpibe (med hylster) og luftmålpivot

De p.t. rådige kilder oplyser ikke yderligere om delingens udrustning m.v.

*Troppetegnet for
luftværnsmaskingevær.
Fra Kilde 3.*

Det er troppetegnet for et maskingevær, løftet 45° og tilføjet et "luftmålspivot". Tallet angiver antal luftværnsmaskingeværer - 4 var den normale skydeenhed.

Bataljonens sanitetspersonel

Sanitetspersonel

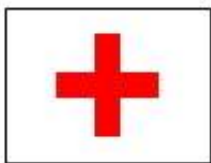
- 2 læger
- 1 sygebærefører
- 7 sygehjælpere
- 15 sygebærere
- 2 kantinesoldater
- 1 kusk
- 1 dyrlæge + hjælpere for dyrlægen

(Der kan have indgået yderligere personel i sanitetsdelingen, men de p.t. rådige kilder giver ikke yderligere oplysninger.)

Anslået styrketal: 30 mand.

På den hestetrukne lægevogn føres bl.a. følgende materiel:

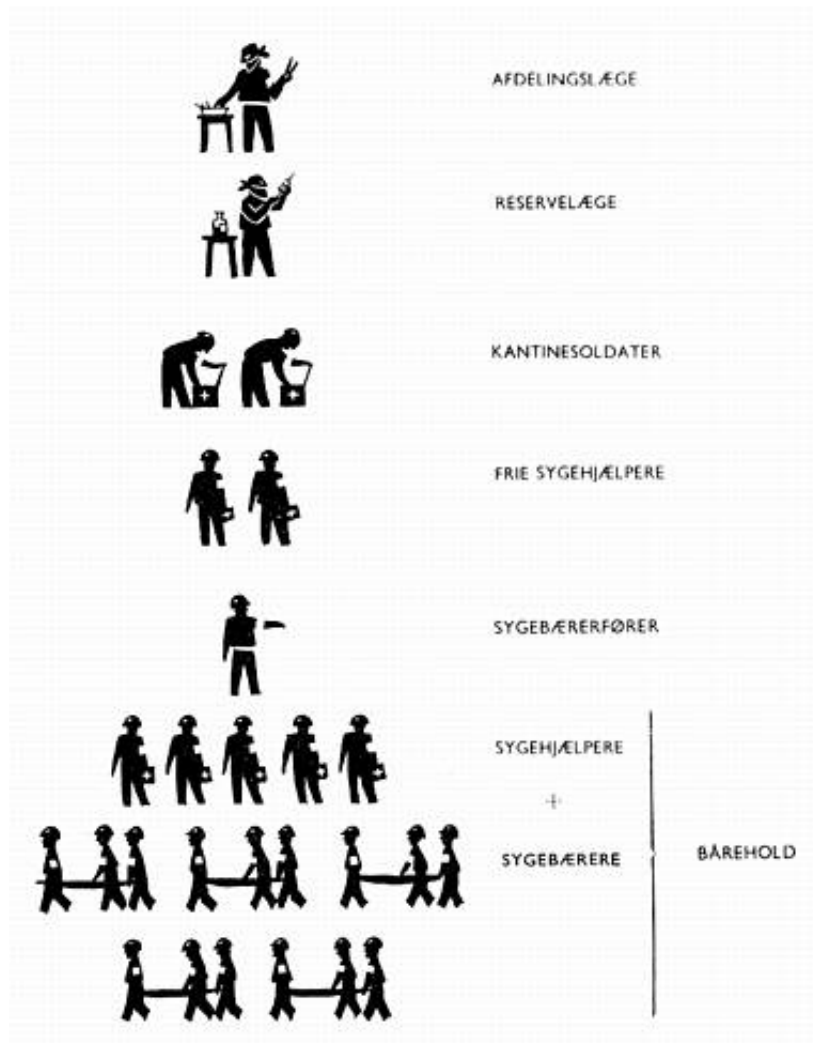
- 2 kantinetornystre
- 7 sygehjælpertasker
- 8 sæt bårermateriel, med bæreseler
- 5 bærestykker
- depotkasse 1, 2 og 3
- 1 større kantine
- 1 sæk med Thomasskinner
- 1 afdelingskasse for ætsende krigsgasser
- 1 iltinddampningsapparat
- 2 kvartermærker for læger
- 2 dyrlægemedicinkister
- 2 dyrlægeforbindstoftasker
- 1 kvartermærke for dyrlæger

*Genfermærke.
Tegnet efter Kilde 7.*

Bataljonens sanitetspersonel, men ikke veterinærer, bærer mærket som et bredt, hvidt armbind med rødt kors om venstre overarm.

Sanitetsmateriel [5](#))

Et bud på organiseringen af en fodfolksbataljons sanitetspersonel, ca. 1936. Tildannet efter forlæg i Kilde 8.

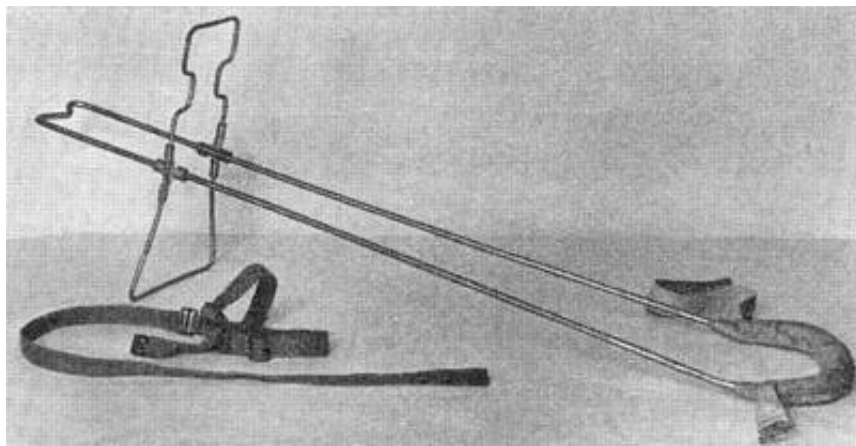
Kantinetornystrene indeholder instrumenter, forbindstoffer og medicin. De bæres af kantinesoldater, der er sygepassere og som regel følger lægen.

Bærestykket er et ca. 2 m langt og ca. 1 m bredt sejldugsstykke, med 3 rebstropper i hver side. Bærestykket er bl.a. beregnet til at transportere sårede i skyttegrave.

Kantinekasse, ca. 1955 [6](#)). Fra Kilde 7.

Kantinen er en trækasse indeholdende instrumenter, forbindstoffer, kogere, sprit mv.

Thomasskinne. Fra Kilde 8.

Sygehjælpertaskerne er beregnet til førstehjælp og indeholder forbindinger, trekantede tørklæder mv.

Depotkasserne er trækasser indeholdende forbindstoffer, medicin etc. til brug på bl.a. forbindepladsen.

Thomasskinner er beregnet til - på forbindingspladsen - at lægge et benbrud i stræk.

Bevæbning og funktionsudrustning

Bortset fra læger og dyrlæge, som er udrustet med pistol M.1910/21, er det øvrige mandskab ikke udrustet med skydevåben, men alene sabelbajonet, der føres i sværdtaske på livremmen. Sygebærerføreren er yderligere udrustet med feltlygte og arméglass (= en kikkert af ældre model, som på grund af sin konstruktion ikke kan forsynes med stregglas [7](#)).

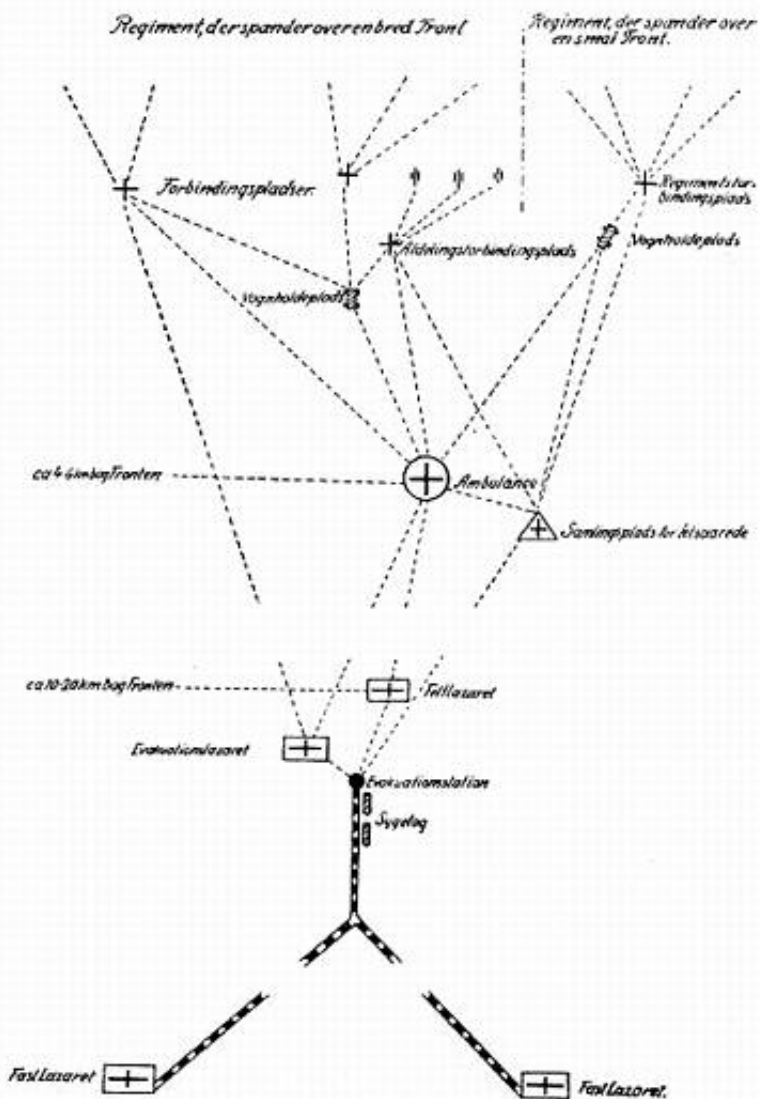
Den såredes vej

Når en afdeling er i kamp, oprettes der ved denne en *forbindingsplads*, bataljons-, afdelings- eller regimentsforbindingsplads, hvor lægerne yder de sårede og syge hjælp. Forbindingspladsen ligger som regel nær afdelingens anden linje. Den er angivet ved lægens kvartermærke, et hvidt flag med rødt kors (Genfermærket).

Fra forbindingspladsen udsendes sygehjælpere, der i små sanitetspatruljer afsøger kampterrænet for at hjælpe og forbinde de sårede og gasforgiftede, der ikke selv kan gå, ind til forbindingspladsen.

Er kampen meget hård, og er større styrker i kamp, indsættes nogle få kilometer bag forbindingspladsen en *ambulance*, der virker som en stor forbindingsplads.

Eksempel
paa
Sanitetstjenestens Ordning ved en Division.

Eksempel på sanitetstjenestens ordning ved en division.
Fra Kilde 3.

Fra forbindingspladsen og ambulancen føres de sårede og gasforgiftede, der ikke selv kan eller må gå, i køretøjer, som regel sanitetsmotorvogne, tilbage til *feltlazarettet* (gaslazarettet), der er felthospitaler.

Ambulancerne sørger selv for afhentning af de sårede på forbindingspladserne; ambulancernes sanitetspersonel og sanitetsmotorvogne fremskydes til vognholdepladser nær forbindingspladserne, om muligt helt frem til disse.

De letsårede, der selv kan gå ind til forbindingspladsen, vil efter behandling her, blive sendt til et *samlested for letsårede*, hvor der er læge, og hvorfra de sårede sendes tilbage til *feltlazarettet*.

I nærheden af feltlazarettet ligger som regel en jernbanestation - *evakueringsstationen* - hvorfra de sårede og gasforgiftede i sygetog sendes tilbage til *faste lazaretter*, når deres tilstand tillader det.

Kilde 3 angiver følgende tommelfingerregler for forventede tab ved større enheder under kamp i åben mark:

6% ved almindelig defensiv og henholdende kamp.

12% ved hårdnakket defensiv og almindelig offensiv kamp.

18% ved kraftig offensiv under noget vanskeligere forhold.

De samlede tab kan regnes at fordele sig på døde, hårdtsårede og letsårede i forholdet 1:2:2. Af de sårede regnes 50-70% at kunne gå, resten må bæres eller køres til ambulancen. Af sår kan under bevægelseskrig regnes med: geværskud ca. 30%, ved artilleriskud ca. 58%, ved andre årsager ca. 12%.

Bemærkning

1930'ernes principper afviger grundlæggende ikke fra nyere tiders, blot har de enkelte organisatoriske enheder haft forskellige betegnelser/stavemåder. F.eks. kaldes 1930'ernes *forbindingsplads* senere en *forbindeplads*.

Yderligere skal det tilføjes, at hver soldat var forsynet med en enkeltmandsforbindingspakke, der bestod af 2 små forbindinger, hvormed "soldaten skal forbinde de skudsår og læsioner, som han pådrager sig i krig" (Kilde 7).

Ammunitionsdelingerne

Fodfolksbataljonens ammunitionsdeling (1932-ordningen)

- 1 delingsfører
 - 2 halvdelingsførere
 - 4 hestetrækkere
 - 4 reserveheste
 - 2 cykelordonnanser
 - 1 oppasser
 - 2 ammunitionsvogne, hver med 1 kusk
- 6 grupper, hver med:
- 1 gruppefører
 - 4 forsynere
 - 2 hestetrækkere
 - 2 patronheste

Patronheste, ca. 1935.

Fra Kilde 4.

Patronhestene er islandske heste, som er udrustet med ammunitionssadel M.1927.

På sadlen føres 8 stk. 10-magasintasker (af læder eller jernblik) og heri 80 magasiner M.1924 (til rekylgeværet), tilsvarende rytteriets ammunitionsheste - se f.eks. Om dansk rytteri 1932-1940, Del 1.

Bedømt ud fra den stående soldats 2 patrontasker, er han en karremand.

Billedet giver også et godt indtryk af, hvor lille en islandsk hest egentlig er.

Med 1937-ordningen får fodfolksbataljonen nu 2 ammunitionsdeler, idet materiel fra ammunitionsdelingen ved det tidligere maskingeværkompagni og regimentets skytskompagni (morterkompagni) medgår til at danne Ammunitionsdeling II - se f.eks. Skytskompagniet, Del 2.

Ammunitionsdelingerne samlede styrke anslås til 100 mand, med følgende materiel:

Ammunitionsdeling I (til rekylgeværkompagnerne)

- 2 ammunitionsvogne (hestetrukne)
- 16 patronheste (islandske heste)

Ammunitionsdeling II (til skytskompagniet)

- 3 ammunitionsvogne (hestetrukne)
- 4 patronkarrer med 8 mm ammunition (hestetrukne)
- 2 granatkarrer med 81 mm ammunition (hestetrukne)
- 4 patronkarrer med 20 mm ammunition (hestetrukne)

Ammunitionsdelingernes mandskab var udrustet med gevær M.1889. Gruppeførere og karreførere bar desuden pigtrådssaks. Forsynere, karreførere og karremænd var udrustet med fodfolksspade.

Trænet

Træn (*alle vogne er lette lastvogne*)

Køkkenvogn

På køkkenvognen føres:

- 9 kogekasser med dagens middag
- Køkkenrekvisitter
- Brød og tørkost til kompagniet for 1 dag
- Havre for 1 dag

Bagagevogn II (amm.deling og trænen)

Bagagevogn I (resten af kompagniet)

- Bataljonens arkiv, kort og kvartermærke
- Mandskabets bagagetornystre (Bagagevogn I: 116; Bagagevogn II: 127)
- Befalingsmændenes kufferter (Bagagevogn I: 12; Bagagevogn II: 2)
- Skomagerværktøj
- Skrædderværktøj
- Reserveudrustning for enkeltmand
- Pudse- og rengøringsmidler

På bagagevognene føres:

Smedevogn, med Det fornødne værktøj og materiale til beslagtjenestens udførelse.

Bøssemagervogn, med En reserve af rekylgeværer, maskingeværer samt værktøj og mindre reservedele til brug for reparationer af våben, kogemateriel og cykler m.v.

Det anslås, at fodfolksbataljonens træn har en mandskabsstyrke på ca. 30 mand. Motorvognførere er udrustet med gevær M.1889.

Lægen inspicerer de gule ærter [8](#)).

En køkkenvogn er bestemt til transport af kogekasser med dagens middagsportion. Når denne under ophold på stedet er bragt i kog, kan den koge færdig under marchen.

Foruden afhentning af middagsportioner for den følgende dag (fra en forplejningskolonne), benyttes køkkenvognene normalt ikke til afhentning af forplejning. Denne leveres af forsyningsvogne (trænvogne eller udskrevne lastvogne) fra forplejningskolonnen.

Billedet er fra Gardehusarregimentet, men det antages at fodfolksbataljonernes kogekasser var af samme type som rytteriets (hvor de blev indført 1914).

Hæren var således ikke udrustet med feltkøkkener, i stil med de fra udlandet kendte *gullaschkanoner*.

Kilder

1. *Lærebog for Hærens Menige, II. Del, Fodfolket - Felttjeneste og Fægtning*, Krigsministeriet, København 1940.
2. *Lærebog for Fodfolkets Korporalskoler - Udrustning og Train*, Krigsministeriet, København 1941.
3. *Huskebog til brug i felten, ved øvelser og krigsspil* af H.H. Jørgensen, N. Olaf Møllers Forlag, København 1936.

4. *Danmarks Hær, Bind I og II* under redaktion af kaptajn Hector Boeck, kaptajn S.E. Johnstad-Møller og kaptajnløjtnant C.V. Hjalff, Selskabet til udgivelse af kulturskrifter, København 1934-1935.
5. *Ingeniørkorpset 1684-1934* af kaptajn Willy Andersen, Særtryk af Tidsskrift for Ingeniørofficerer, København 1934.
6. *Det danske Ingeniørkorps 1684-1984* af Ole L. Frandsen m.fl., Tøjhusmuseet, København 1984, ISBN 87-7491-143-0.
7. *Lærebog for Hærens menige, 1. Del, Midlertidig Udgave, Fælles for alle våben, korps og afdelinger*, København 1946.
8. *Lærebog for Hærens sanitetspersonel*, Forsvarets Lægekorps, København 1955.
9. *Træk af dansk militærmedicins historie* af Hj. Thorsteinsson, udgivet af Forsvarets Sundhedstjeneste, december 1992.
10. *Forsvarsbogen* af oberst T. Andersen, Gyldendal, København 1941.
11. *Feltudrustning for Enkeltmand*, Krigsministeriet, København 1936, med rettelsesblade frem til august 1941.

Per Finsted

Noter:

- 1) Det meget præcise tal er en sammentælling af de tørkostportioner, som medføres på bataljonens køkkenvogne. Den indbyrdes fordeling mellem stabskompagniets delinger lader sig dog ikke fastslå helt så præcist, hvorfor dette papir - i mangel af bedre - indeholder nogle anslåede styrketal.
- 2) Fra *Se lige ud! Værnepligten til debat* af Hans Chr. Bjerg, Uffe Østergaard og Hans Engell, Folk & Forsvar, København 1999, ISBN87-987619-00. Der er sandsynligvis tale om 12. Bataljon, som på det tidspunkt lå i Sønderborg. Anledningen? Dybbøldagen!
- 3) Fra *Brevduer i forsvaret* af Sune Wadskjær Nielsen, FOV Nyhedsbrev nr. 17.9.2002.
- 4) Fra *Lærebog for Hærens Menige, Del II for motoriseret Feltartilleri*, Krigsministeriet, København 1940.
- 5) Ved sanitetsmateriel forstås det materiel, der er bestemt til anvendelse ved såredes og syges behandling, pleje, transport mv.
- 6) Selvom illustrationen af kantinekassen er fra 1955, så antages 1930'ernes materiel at have været tilsvarende.
- 7) Forklaringen stammer fra *Artilleri i Danmark* redigeret af Marian Plough, Varde Artillerimuseum, 2001, ISBN 87-89834-39-9, som også viser et billedet af en sådan kikkert.
- 8) Fra *Gardehusarregimentet 1912-1937, med et resume af regimentets historie fra 1762-1912 ved oberst Alf Giersing*, Det Hoffenbergske Etablissement, København 1937.